इति संशब्दमानानि शृणु कर्म्मेन्द्रियाण्यपि । जल्पनाभ्यवहारार्थं मुखमिन्द्रियमुच्यते ।
गमनेन्द्रियं तथा पादौ कर्म्मणः करणे करौ । पायूपस्थं विसर्गार्थमिन्द्रिये तुल्यकर्म्मणी ।
विसर्गे च पुरीषस्य विसर्गे चापि कामिके । बलं षष्ठं षडेतानि वाचा सम्यग्यथागमं । ९८९
ज्ञानचेष्टेन्द्रियगुणाः सर्व्वे संशब्दिता मया । इन्द्रियाणां स्वकर्म्मभ्यः श्रमादुपरमो यदा ।
भवतीन्द्रियसन्न्यासादथ स्वपिति वै नरः । इन्द्रियाणां व्युपरमे मनो व्युपरतं यदि ।
सेवते विषयानेव तद्विद्यात्स्वप्नदर्शनं । सात्त्विकाश्चैव ये भावास्तथा तामसराजसाः ।
कर्म्मयुक्तान् प्रशंसन्ति सात्त्विकानितरांस्तथा । आनन्दः कर्म्मणां सिद्धिः प्रतिपत्तिः परा गतिः ।
सात्त्विकस्य निमित्तानि भावान् संश्रयते स्मृतिः । जन्तुष्वेकतमेष्वेवं भावा ये विधिमाश्रिताः । ९९०
भावयोरीप्सितं नित्यं प्रत्यक्षं गमनन्तयोः । इन्द्रियाणि च भावाश्च गुणाः सप्तदश स्मृताः ।
तेषामष्टादशो देही यः शरीरे स शाश्वतः । अथ वा सशरीरास्ते गुणाः सर्व्वे शरीरिणां ।
संश्रितास्तद्वियोगे हि सशरीरा न सन्ति ते । अथवा सन्निपातोऽयं शरीरं पाञ्चभौतिकं ।
एकश्च दश चाष्टौ च गुणाः सह शरीरिणा । उष्मणा सह विंशो वा संघातः पाञ्चभौतिकः ।
महान् सन्धारयत्येतच्छरीरं वायुना सह । तस्य प्रभावयुक्तस्य निमित्तं देहभेदने । ९९१
तयैवोत्पद्यते किञ्चित्पञ्चत्वं गच्छते तथा । पुण्यपापविनाशान्ते पुण्यपापसमीरितः ।
देहं विशति कालेन ततोऽयं कर्म्मसम्भवं । हित्वा हित्वा ह्ययं प्रैति देहाद्देहं कृताश्रयः ।
कालसञ्चोदितः चेत्री विशीर्णाद्वा गृहाद्गृहं । तत्र नैवानुतप्यन्ते प्राज्ञा निश्चितनिश्चयाः ।
कृपणास्त्वनुतप्यन्ते जनाः सम्बन्धदर्शिनः । न ह्ययं कस्यचित्कश्चिन्नास्य कश्चन विद्यते ।
भवत्येको ह्ययं नित्यं शरीरे सुखदुःखकृत् । नैव संजायते जन्तुर्न च जातु विपद्यते । ९९२
याति देहमयं मुक्त्वा कदाचित्परमां गतिं । पुण्यपापमयं देहं क्षपयन् कर्म्मसंचयात् ।
क्षीणदेहः पुनर्देही ब्रह्मत्वमुपगच्छति । पुण्यपापक्षयार्थं हि सांख्यज्ञानं विधीयते ।
तत्त्वये ह्यस्य पश्यन्ति ब्रह्मभावे परां गतिं ।
इति श्रीमहाभारते शान्तिपर्व्वणि मोक्षधर्म्मपर्व्वणि नारदासितसंवादे षट्सप्तत्यधिकद्विशतोऽध्यायः ॥ २७६ ॥
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ भ्रातरः पितरः पौत्रा ज्ञातयः सुहृदः सुताः । अर्थहेतोर्हताः क्रूरैरस्माभिः पापकर्म्मभिः ।
येयमर्थोद्भवा तृष्णा कथमेतां पितामह । निवर्त्तयेयं पापानि तृष्णया कारिता वयं । ९९३
॥ भीष्म उवाच ॥ अत्राप्युदाहरन्तीममितिहासं पुरातनं । गीतं विदेहराजेन माण्डव्यायानुपृच्छते ।
सुसुखं वत जीवामि यस्य मे नास्ति किञ्चन । मिथिलायां प्रदीप्तायां न मे दह्यति किञ्चन ।
अर्थाः खलु समृद्धा हि वाढं दुःखं विजानतां । असमृद्धास्त्वपि सदा मोहयन्त्यविचक्षणान् ।
यच्च काममुखं लोके यच्च दिव्यं महत् सुखं । तृष्णाक्षयसुखस्यैते नार्हतः षोडशीं कलां ।
यथैव शृङ्गं गोः काले वर्द्धमानस्य वर्द्धते । तथैव तृष्णा वित्तेन वर्द्धमानेन वर्द्धते । ९९४
किञ्चिदेव ममत्वेन यदा भवति कल्पितं । तदेव परितापाय नाशे सम्पद्यते पुनः ।